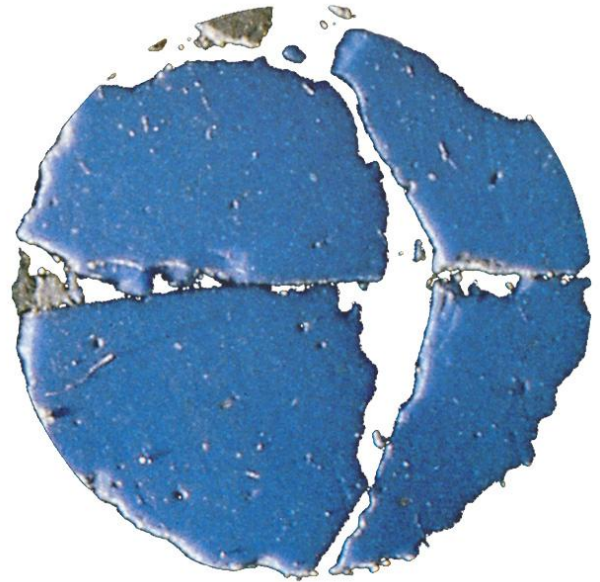

weet & durf

*De logica is weliswaar onverbiddelijk,
maar een mens, die leven wil, weerstaat zij niet.*
Franz Kafka

Filosofie in Frankrijk
Chissey-en-Morvan 8 - 13 september 2013

www.weetendurf.nl

Het probleem van de politiek

Chissey-en-Morvan
8 - 13 september 2013

Jaap Gruppelaar
&
Paul Juffermans

[weekprogramma € 600](#)

www.weetendurf.nl

J.Gruppelaar@kpnplanet.nl

Het probleem van de politiek

Het 'samenleven' is ons mensen op het lijf geschreven. We kunnen niet anders, we willen niet anders, we kunnen niet anders willen. Geen lijfsbehoud zonder samenleving. Mensen zijn op elkaar aangewezen, hebben elkaar nodig, ook in de volwassen jaren. Het is echter niet enkel de eigen behoefte die ons naar elkaar toe drijft, want ook omwille van levensvreugde en zingeving zoeken wij elkaar op: geen 'goed leven' zonder samenleven. De mens is een sociaal wezen, zijn 'sociabiliteit' is een antropologisch basisfeit. In de antieke filosofie heet de mens een 'politiek dier' (Gr. *zoön politikon*) dat enkel in de *polis* (stadsstaat) zijn voltooiing vindt. In de politieke samenleving bereikt onze natuurlijke aanleg zijn perfectie.

Paradijsstuin, Rijnlandse school ± 1410

Utopiae insulae figura

Paul Gauguin, Arearea (1892)

Het mag zo zijn dat wij spontaan en graag samenleven, het is niet minder bekend dat conflicten, in alle soorten en maten, het vreedzaam samenleven vaak ernstig verstoren. Staten en steden strijden dan met elkaar om de hegemonie, mensen bestrijden elkaar onderling, ook de visie op 'het goede leven' en 'de samenleving' is inzet van felle strijd. De grote regelmaat van oorlog, burgeroorlog, verkettering, onderdrukking, uitbuiting, uitsluiting en alledaagse onverdraagzaamheid en vijandigheid doet nogal eens betwijfelen of vrede en vreedzaam samenleven wel de norm kan zijn. Ook de antieke filosofen wisten al dat het menselijk samenleven, hoe natuurlijk het dan ook mag zijn, allerm minst vanzelf gaat, dat de politieke organisatie van de samenleving kunst en vliegwerk is, dat de politiek soms *zelf* het probleem is en allerm minst perfect. Zo komen we dan ook al vroeg het ideaal van een 'goed leven' bezijden de politiek tegen.

Aan het begin van de moderne tijd lijkt vreedzaam samenleven een illusie. De beginjaren van het Europese statenstelsel duren lang en zijn uiterst gewelddadig. De Europese samenlevingen zijn intern en extern zo verdeeld en de wanorde is zo groot dat enkelen (m.n. Macchiavelli, Hobbes) de (pure) machtsstaat idealiseren. Politieke macht is soeverein en al gelegitimeerd als zij (hoe dan ook) aan mensen kan worden opgelegd en de chaos beëindigt. In reactie op die machtsstaat, ontstaat het ideaal van de rechtsstaat (m.n. Locke, Hegel).

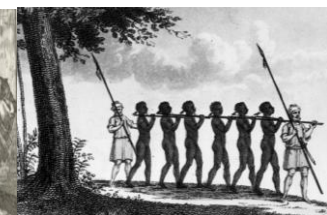
ketterverbranding

ophanging

politieke moord

mensenhandel

De rechtsstaat gaat niet (zonder meer) uit van de sociale natuur van de mens, maar houdt bij probleemoplossingen en conflictbeslechting rekening met individuele vrijheidsrechten, is machtig, maar niet almachtig en houdt oog voor de morele kwaliteit van politiek. Deze rechtsstaat wordt in fasen - en niet zonder forse terugslagen - in de loop van de moderne tijd, m.n. in het Westen, uitgebouwd. In de rechtsstaat is de dynamiek van machtsvorming en machtsuitoefening in principe, niet altijd feitelijk, een open speelveld. Ook in de rechtsstaat is stabiliteit een politieke waarde; er zijn gevestigde belangen. Maar er is ook oppositie en via die oppositie (en soms revolte en revolutie) lukt het telkens nieuwe spelers, om, na korte of lange tijd, de regels van het spel van de macht - deels - te veranderen.

De rechtsstaat impliceert de democratie. Politieke rechten mogen in een rechtsstaat aan niemand onthouden worden. Allerlei emancipatiebewegingen nemen de vrijheid om, waar nodig, de eigen rechten te onderstrepen. Onder politieke voorwaarden bloeit een pluriforme samenleving op waarin mensen zich naar eigen inzicht voor hun belangen kunnen inzetten. Die samenleving staat echter ver af van het antieke ideaal van 'perfectie', draagt juist het stigma van verdeeldheid, voorlopigheid, onoverzichtelijkheid en is dus kwetsbaar. Het is moeilijk om het met elkaar eens te worden als iedereen mag meespreken. Ook blijkt dat de 'vrije markt' en het 'vrije debat' zeer dominante spelers kennen. Vanuit nieuwe machtsbolwerken - m.n. in de economie en in de media - kunnen zij het spel naar hun hand zetten. Het officiële individualisme van vrije burgers dreigt dan een dode letter te worden. Soms wordt de dwang van de dominante instituties niet eens gevoeld en is men vanuit zichzelf al geneigd tot conformisme: de 'massa' is een moderne anti-held.

Deze schets van 'het probleem van de politiek' willen wij in de cursus uitwerken. Wij beginnen met antieke filosofie en gaan in op de ideaal van de perfecte samenleving (Plato, Aristoteles) en het ideaal van de afkeer van politiek (Seneca). Dan behandelen we de genese van de machtsstaat (Macchiavelli, Hobbes) en de overgang naar de rechtsstaat (Spinoza, Locke, Hegel). We gaan na hoe een rechtsstaat verschillen toelaat en overeenstemming zoekt. Ook gaan wij uitvoerig in op de 'eigen' en nog steeds actuele problemen van de rechtsstatelijk beschermde burgerlijke samenleving: de nadruk op eigenbelang en de aantasting van het sociale weefsel, de druk op het publieke domein door het gewicht van economische belangen en de macht van de media, de verleidingen van massacultuur en het nieuwe geloof in autoritaire politiek (Nietzsche, Arendt, Rawls, Taylor, Nussbaum). Tenslotte komen wij terug op de veerkracht van het ideaal van rechtsstaat en democratie.

Ter voorbereiding op de cursus krijgt u een syllabus toegestuurd. Het sociale programma voorziet in twee films die raken aan onderwerpen uit de cursus.

Programma

Het probleem van de politiek

Zondag 8 september

17.00 - 18.30 Ontvangst, kennismaking, presentatie weekprogramma

19.00 diner (wijn van het huis)

Maandag 9 september

De polis en de kosmos

9.00 - 9.30 Jaap Gruppelaar - *Introductie op het thema van de cursus*

9.30 - 11.00 Paul Juffermans - *De perfecte samenleving: een klassiek ideaal*

11.30 - 13.00 Jaap Gruppelaar - *Wars van conventies: een ander klassiek ideaal*

13.00 Lunch

15.00 Wandeling (voor de liefhebbers)

Dinsdag 10 september

Macht en gezag

9.00 - 10.45 Paul Juffermans - *De genese van de machtsstaat: Hobbes*

11.15 - 13.00 Paul Juffermans - *De genese van de rechtsstaat: Spinoza*

13.00 Lunch

16.30 - 18.30 Tekstlezing en discussie

21.00 Film

Woensdag 11 september

Burgerlijk-liberale samenleving

9.00 - 10.45 Jaap Gruppelaar - *Ontremde samenleving?*

11.15 - 13.00 Jaap Gruppelaar - *Liberalisme als politieke moraal!*

13.00 Lunch

21.00 Film (extra)

Donderdag 12 september

Establishment en oppositie

9.00 - 10.45 Paul Juffermans - *Het publieke en het private domein*

11.15 - 13.00 Jaap Gruppelaar - *Individu en massa: cultuurkritiek en engagement*

13.00 Lunch

Vrijdag 13 september

Conclusies, actualiteit en vragen

9.00 - 10.00 Jaap Gruppelaar - *Primaat van de politiek?*

10.15 - 11.00 Paul Juffermans - *Primaat van de ethiek?*

11.30 - 13.00 Discussie

13.00 Lunch

17.30 - 18.30 Evaluatie

19.00 Afsluitend diner en gesprek, wijn van het huis